सेंद्रीय अन्न कशासाठी

महाराष्ट्र ऑरगॅनिक फार्मिंग फेडरेशन, पुणे (मॉफ)

१०३८/११, बालाजी निवास, फ्लॅट नं. ५, कॉसमॉस बँक लेन,

दीप बंगला चौक, मॉडेल कॉलनी, पुणे – ४११ ०१६

फोन नं. (०२०) २५६५९०९० / ३२९०७३०२

Email :- moffpune@gmail.com,

Website :- www.moffindia.com , www.moffindia.org

आणि

ऑरगॅनिक फार्मिंग असोसिएशन ऑफ इंडिया

जी–८ , ब्रिटोज अपार्टमेंट, नवीन म्हापसा क्लीनिक जवळ

म्हापसा – ४०३ ५०७ , गोवा (इंडिया),

फोन नं. (०८३२) २२५५९१३

Email :- myofai@gmail.com, **Website :-** www.ofai.org

महाराष्ट्र ऑरगॅनिक फार्मिंग फेडरेशन, पुणे (मॉफ)

१. राज्यस्तरीय सेंद्रीय शेती संस्था :-

- शेतकरी
- व्यापारी
- निसर्ग प्रेमी
- स्वयंसेवी संस्था
- ग्राहक

सेंद्रीय अन्न कशासाठी ?

अ.क्र.	विषय	पान क्रं.
१	मॉफ उद्दिष्टे, सरंचना, प्रमुख उपक्रम	५
२	सेंद्रीय शेती माल बाजारपेठ	१५
३	भारत देशातील सेंद्रीय क्षेत्र व शेतकरी	१६
४	भारतातील शेतक–यांची जमीन धारणा क्षमता	१७
५	सेंद्रीय शेतीमाल यादी	१८
६	सेंद्रीय शेती व अन्नसेवन कशासाठी ?	१९
७	रासायनिक शेतीमुळे होणारी हानी	२०
८	रासायनिक अन्नसेवनाचे दुष्परिणाम	२१
९	रासायनिक शेतीमुळे भाज्यातील सूक्ष्म घटकांवर परिणाम	२२
१०	सेंद्रीय व असेंद्रीय भातातील पौष्टीक घटकांची तुलना	२२
११	विविध सेंद्रीय व असेंद्रीय भाज्यातील पोषणमूल्ये	२३
१२	सेंद्रीय अन्नाचे वैशिष्टये काय ?	२४
१३	रासायनिक शेतीमालाचा आरोग्यावर नेमका परिणाम कोणता ?	२५
१४	सेंद्रीय आहारात सूक्ष्म अन्नघटकांची उपयुक्तता व प्रमाण	२६
१५	सेंद्रीय बाजारपेठेबाबत अडचणी	२७
१६	सेंद्रीय शेतक–यांच्या अपेक्षा	२८
१७	सेंद्रीय शेती बाबत परिस्थिती	२९
१८	भारतात सेंद्रीय क्षेत्र का वाढत नाही ?	३०
१९	सेंद्रीय शेती वाढीसाठी काय केले पाहिजे ?	३२
२०	सेंद्रीय व असेंद्रीय अन्नातील खनिजांचे प्रमाण	३३

२१	Energy Consumption per hectare in U.K.	३४
२२	सेंद्रीय व असेंद्रीय अन्नपदार्थातील फरक	३५
२३	सेंद्रीय शेती माल विक्रीसाठी योग्य स्थळे	३६
२४	सेंद्रीय ग्राहकांच्या माल खरेदीच्या निर्णयाचा / पसंतीचा प्राधान्यक्रम	३७
२५	भारतीय ग्राहकांची सेंद्रीय मालासाठी पसंती / मागणी	३८
२६	प्रगत देशात सेंद्रीय क्षेत्र व मालाची मागणी वाढण्याची कारणे	४०
२७	ग्राहकांना काय हवे ?	४१
२८	सेंद्रीय शेतीविषयी नेहमी विचारले जाणारे प्रश्न (FAQs)	४२
	१. सेंद्रीय अन्न व भाजीपाला तुलनेने चमकदार व आकर्षक का दिसत नाही	४२
	२. सेंद्रीय शेती / अन्न हे तात्पुरते खूळ / फॅड आहे काय ?	४७
	३. सेंद्रीय शेतीमुळे उत्पादन कमी होवून अन्नसुरक्षेचा प्रश्न निर्माण होणार नाही काय ?	४८
	४. मला सेंद्रीय अन्न हवे पण मर्यादीतच मिळते त्यावर उपाय काय ?	५०
	५. सेंद्रीय अन्नपदार्थ इतरापेक्षा महाग का ?	५१
	६. सेंद्रीय शेतीमाल ओळखावा कसा ?	५२
	७. सेंद्रीय म्हणजे “ रसायनमुक्त” शेतीमाल असे समजावे का ?	५३
	८. आम्ही इतके वर्षे रासायनिक अन्न खात आहोत, काहीच त्रास होत नाही, मग सेंद्रीय अन्न खाण्यास का सुरुवात करावी ?	५४
२९	पुढील गोष्टी करा, पुढील गोष्टी करु नका	५५
३०	सेंद्रीय शेतीमाल विक्रेत्यांची यादी	५६

मॉफची उद्दिष्टे

- सर्वसामान्य शेतक-यांपर्यंत शाश्वत शेती / सेंद्रीय शेती तंत्रज्ञान पोहचविणे
- शेतक-यांना कमी खर्चाची, बिनकर्जाची व शाश्वत उत्पन्न देणारी पीक लागवड पध्दती शिकवून आत्महत्या पासून परावृत्त करणे
- शेतीमाल मूल्यवृध्दी व प्रक्रिया उद्योगास चालना देणे.
- शेतक-यांसाठी सुलभ व परवडणाऱ्या "पी.जी.एस." सेंद्रीय शेती प्रमाणिकरण पध्दतीचा प्रचार करणे.
- सेंद्रीय शेतीमालासाठी योग्य बाजारपेठ मिळवून देण्यासाठी समन्वयकाची भूमिका बजावणे.
- सेंद्रीय शेतीमाल उत्पादक शेतकरी ते ग्राहक सरळ साखळी निर्माण करणे
- सेंद्रीय शेतीत महिलांचा सहभाग वाढवून त्यांना स्वावलंबी करणे
- विषमुक्त सेंद्रीय अन्न सेवनाबद्दल ग्राहक वर्गात जनजागृती व प्रबोधन करणे
- सेंद्रीय शेती प्रशिक्षणे, कार्यशाळा, चर्चासत्रे, शिबीरे, अभ्यासदौरे, मेळावे आयोजित करणे
- सेंद्रीय शेतकरी, तंत्रज्ञान, संशोधन, प्रयोग, यशोगाथा, अनुभव यांची समग्र नोंद ठेवणे (Documentation)
- प्रसिध्दी साहित्य (सी.डी, पुस्तके, घोषवाक्ये, घडीपत्रिका इ.) तयार करणे.

मॉफचे सहकारी

- अन्न व कृषि संघटना, संयुक्त राष्ट्रसंघ (FAO-UN)
- आंतरराष्ट्रीय शाश्वत शेती संस्था, पुणे (IISA)
- इंटरनॅशनल कॉम्पीटन्स सेंटर फॉर ऑरगॅनिक ॲग्रीकल्चर, बेंगलोर (ICCOA)
- जीन कँपेन, नवी दिल्ली
- रिसर्च फाउंडेशन फॉर सायन्स, टेक्नॉलॉजी ॲन्ड इकॉलॉजी, नवी दिल्ली
- सेंटर फॉर एव्हिरॉनमेंट एज्युकेशन, नवी दिली (CEE)
- दी कन्व्हेनंट सेंटर फॉर डेव्हलपमेंट, नवी दिल्ली (CCD)
- डिपार्टमेंट ऑफ बायोटेक्नॉलॉजी, नवी दिल्ली (DBT)
- ऑरगॅनिक फार्मिंग असोसिएशन ऑफ इंडिया, गोवा (OFAI)
- नॅशनल सेंटर ऑफ ऑरगॅनिक फार्मिंग, गाझीयाबाद (उत्तर प्रदेश) –NCOF
- अलायन्स फॉर सस्टेनेबल ॲन्ड होलीस्टीक ॲग्रीकल्चर, नवी दिल्ली –ASHA
- कृषि आयुक्त, कृषि विभाग, महाराष्ट्र राज्य, पुणे
- कृषि विद्यापीठे – राहुरी, अकोला, परभणी व दापोली
- इतर संस्था – मिटकॉन, अफार्म, नोका, ग्रामपरिवर्तन, पाणीपंचायत, वोफा, हमारा बीज अभियान, कृषि विज्ञान केंद्र इत्यादी

मॉफची संरचना

१. कार्यक्षेत्र	:-	- महाराष्ट्र राज्य
		- ३२ जिल्हे
		- १४० तालुके
		- १५,००० गाव
२. मुख्य कार्यालय	: -	पुणे
३. विश्वस्त	:-	१०
४. सर्वोच्च समिती सदस्य	:-	१२७
		(३-४ अनुभवी सेंद्रीय शेतकरी प्रती जिल्हा)
५. सल्लागार समिती	:-	अध्यक्ष - डॉ. विजय भटकर,
		उपाध्यक्ष - श्री. पी.बी. शितोळे व
		इतर शेती तज्ञ-१०
६. जिल्हा प्रमुख	:-	३२ (अनुभवी सेंद्रीय शेतकरी)
७. सभासद स्वयंसेवी संस्था	:-	१२०
८. संपर्क शेतकरी संख्या	:-	१,४२,०००

प्रमुख उपक्रम

- सेंद्रीय शेती शाळा, मॉडेल फार्म, प्रात्यक्षीक,
- प्रशिक्षण
    १. मृद संधारण व मूलस्थानी जलसंवर्धन
    २. विज्ञानाधारीत सेंद्रीय पीक लागवड पध्दत
    ३. पीकपोषण, कीड, रोग व तण व्यवस्थापन
    ४. सेंद्रीय प्रमाणिकरण (पी.जी. एस. पध्दती)
    ५. सेंद्रीय शेतीमाल मूल्यवृध्दी व प्रक्रिया पध्दती
    ६. बाजारपेठ
    ७. सेंद्रीय शेती नोंदी
- तांत्रिक मार्गदर्शन (निविष्ठा उत्पादन, विक्री व्यवस्थापन)
- शेतक-यांची उत्पादक कंपनी (फार्मर्स प्रोड्यूसर कंपनी)
- अभ्यासदौरे
- बियाणे बँक
- स्वावलंबी गाव निर्मिती प्रकल्प
- सेंद्रीय शेती अनुभव, प्रयोग, यशोगाथा, संशोधन इ. नोंदी (Documentation)
- सेंद्रीय माहिती साहित्य – पुस्तके, सी.डी, माहितीपत्रके, घडीपत्रिका इ.
- सेंद्रीय मेळावे, चर्चा सत्रे, मंडी बाजार, प्रदर्शने, कार्यशाळा इ.
- इतर – इतर स्वयंसेवी संस्थांना सहकार्य, राज्य सेंद्रीय शेती धोरण समितीत पुढाकार, जी.एम विरोधी चळवळीत सहभाव, बचत गट, महिला सक्षमीकरण इत्यादी.

MOFF
MAHARASHTRA ORGANIC FARMING FEDERATION
1031/11, Balaji Niwas, Flat No 5, Cosmos Bank Lane, Deep Bungalow Chow, Model Colony, Pune - 411 016
Tel.: 020 25659090 / 020 32907302, Email : moffpune@gmail.com Website : www.moffindia.com
महाराष्ट्र ऑरगॅनिक फार्मिंग फेडरेशन
पुणे (मॉफ)

IISA
MOFF
REGIONAL PGS FEEDBACK WORKSHOP
National Centre of Organic Farming, Ghaziabad (U.P.)
Venue : The Coronet Hotel
Date : 20th – 21st Sept, 2010
(IISA)
Maharashtra Organic Farming
(MOFF)

MOFF
PROJECT ON
SELF SUSTAINABLE BIOVILLAGE:JAMBHARUN
स्वावलंबी सेंद्रिय गाव निर्मिती प्रकल्प:जांभरुन ता.लोहा जि.नांदेड
मार्फत: महाराष्ट्र ऑरगॅनिक फार्मींग फेडरेशन. पुणे.
(मो. 9423614989.9881497092)

ORGANIC JAGGERY & CONCENTRATED JUICE

सेंद्रीय शेतीमाल बाजारपेठ

प्रमुख बाजारपेठ :

१. ऑस्ट्रेलिया

२. अर्जेंटिना

३. इटली

४. ब्राझील

५. क्यूबा

६. न्यूझिलंड

७. अमेरिका

८. चीन

९. भारत

१0. इतर

महाराष्ट्र :-

१. एकूण क्षेत्र	–	४.६३ लक्ष हेक्टर
२. संपूर्ण सेंद्रीय क्षेत्र	–	१.२९ हेक्टर
३. सेंद्रीय परिवर्तनीय क्षेत्र	–	१.४८ लक्ष हेक्टर
४. सेंद्रीय शेतकरी संख्या	–	२.१३ लक्ष

भारत देशातील सेंद्रीय क्षेत्र व शेतकरी

अ.क्र.	राज्य	क्षेत्र (हेक्टर)			एकूण शेतकरी
		संपूर्ण सेंद्रीय	परिवर्तनीय	एकूण	
१	मध्यप्रदेश	३२२८६३	१४०६८९	४६३५५३	१६७१४१
२	महाराष्ट्र	१२९०७७	१४८७०३	२७७७८०	२१३४५६
३	ओरिसा	६०००६	२१५५४	८१५६०	४३८५२
४	गुजरात	२३५५९	२७३६७	५०९२७	१७०५७
५	आंध्रप्रदेश	७३७७	२५०७२	३२४५०	३४१८५
६	मिझोराम	१२०९७	२२८०८	३४९०६	४१८४१
७	उत्तराखंड	११०९३	१९४०८	३०५०१	४६१३५
८	राजस्थान	९९५९	१९३०७	२९२६७	१५२१४
९	नागालँड	१२१२	२२८३०	२४०४२	२८३६५
१०	उत्तर प्रदेश	९६१३	१२६३३	२२२४६	१५४१७

संदर्भ :- नॅशनल सेंटर ऑफ ऑरगॅनिक फार्मिंग, गाझियाबाद (उ.प्र)

भारतातील शेतकऱ्यांची जमीन धारणा क्षमता

अ.क्र	शेतकरी	जमीन धारणा (हेक्टर)	एकूण जमिनीच्या प्रति शेकडा प्रमाण (%)	सरासरी जमीन (हेक्टर)
१	सिमान्त	१ पेक्षा कमी	५९.४	०.३९
२	लहान	१.१ ते २	१८.८	१.४३
३	अर्ध- मध्यम	२.१ ते ४	१३.१	२.७६
४	मध्यम	४.१ – १०	७.१	५.९०
५	मोठे	१० .१ पेक्षा जास्त	१.६	१७.३३
६	भारतातील सरासरी	–	–	१.५५

९१.३ % शेतक-यांकडे ४ हेक्टरपेक्षा कमी जमीन आहे

सेंद्रीय शेतीमाल

१. कापूस

२. तृणधान्ये

३. चहा, कॉफी

४. भाजीपाला

५. रंग उत्पादन वनस्पती

६. भात

७. कडधान्ये

८. मसाला पिके

९. औषधी वनस्पती

१०. गहू

११. गळीत धान्ये (तेलबिया)

१२. फळे

१३. सुगंधी वनस्पती

सेंद्रीय शेती व अन्नसेवन कशासाठी

१. कुटूंबाच्या स्वास्थ्यासाठी (Family Health)

२. पुढील पिढींच्या आरोग्यासाठी (Future Generation)

३. जमिनीच्या आरोग्य वृद्धीसाठी (Land Health)

४. पाणी प्रदूषण रोखण्यासाठी (Water Pollution)

५. पर्यावरण प्रदूषण रोखण्यासाठी (Environment)

६. जैववैविध्य संवर्धनासाठी (Biodiversity Conservation)

७. शेतक–यांच्या समृध्दीसाठी (Well – Being of Farmers)

८. अन्नदात्या शेतक–यांचे ऋण फेडण्यासाठी (Felicitation of Son of Mother Earth)

९. सेंद्रीय पदार्थ केवळ पदार्थ नव्हेत, तर संकल्पना (Not just commoditity, but ideology)

रासायनिक शेतीमुळे होणारी हानी

१. नत्र खते जमिनीत दिल्यावर त्यांचे नायट्रेटमध्ये रूपांतर होऊन ती शेती मधील पिके, फळझाडे यात घेतली जातात व त्यामुळे अन्नामध्ये येतात. त्यामुळे लिव्हर व रक्तामधील हिमोग्लोबिन बनण्याच्या क्रिया बिघडतात. ४५ मिली नायट्रेट मानवी शरीर पचवू शकते पण आता भारतात त्याचे प्रमाण ८०० मिली आहे. या नायट्रेट्स मुळे शरीरातील सर्व संस्थांची मोठ्या प्रमाणात हानी होते. हे जादा क्षार उत्सर्जन क्षमतेवर ताण पाडून युरिनरी डिसऑर्डर निर्माण करतात.

२. शेतीमधील रसायन वापराने पक्षांची, फुलपाखरांची, मधमाशांची संख्या नष्ट होत चालली आहे.

३. जमिनीमधील जीव जंतूंची, गांडुळांची संख्या कमी होत चालली आहे. जमिनीचा पोत व घडण नष्ट होऊन आपल्या हाती मृत जमिनी उरल्या आहेत.

४. डी.डी.टी. चे अंश मातेच्या दुधातून नवजात अर्भकात व पाण्यामधील माशातूनही सापडत आहेत.

५. पक्षाच्या अंड्यामधूनही रसायने सापडत आहेत.

६. शेतीरसायनांच्या विषबाधेमुळे जगभर अनेक शेतकरी मरण पावले त्यात ३३ % भारतीय आहेत.

आपल्या आहारातील रासायनिक अंश :

- रासायनिक शेतीमुळे आपल्या अन्नातील, सूक्ष्म घटकांचे प्रमाण कमी होत गेले आहे व धोकादायक रसायनांचे प्रमाण वाढत आहे.
- १९७० सालापासून रासायनिक शेतीमुळे आपण सर्व, निरनिराळ्या ५००० हजार प्रकारच्या रसायनांचे आपल्या अन्नातून, पाण्यातून, निरनिराळ्या पेयातून, औषधातून व खाण्याच्या पदार्थातून सेवन करीत आहोत.

आपण घेत असलेले अन्न हे शेतीमधील नैसर्गिक अन्न नसून औद्योगीकरणातील कृत्रिम अन्न आहे.

रासायनिक अन्नसेवनाचे दुष्परिणाम

- जगभरातील प्रत्येक देशातील अन्नपदार्थांमधील रसायनांचे अवशेष पाहिले तर प्रत्येक व्यक्ती प्रतिदिन अन्नातून पुढीलप्रमाणे विष सेवन करते. (मिलीग्रॅम प्रतिदिन)

अमेरिका	–	७.६
इंग्लंड	–	१२.०
ऑस्ट्रेलिया	–	२०
जर्मनी	–	१४९
युरोप	–	१५६
भारत	–	३६०

- एन.पी.के. च्या शेतीमधील वापराने आपल्या अन्नातील पोषण मूल्यांचा सतत ऱ्हास होत आहे.
- आपल्या शरीराला कॅल्शियम, मॅग्नेशियम, लोह, सिलिका, बोरॉन व अती अल्प प्रमाणात क्रोमियमही आवश्यक असते.
- आपल्या असेंद्रीय अन्नामध्ये हे सूक्ष्म घटक कमी पडतात व हायपरटेन्शन, मधुमेह, लठ्ठपणा, रक्तदाब हे विकार निर्माण होतात. फळे,भाज्या व दूधही कीटकनाशकांनी युक्त असतात व शरीराच्या सहनशीलता मर्यादेच्या पलीकडे हे घटक असतात.
- FAO (Food & Agriculture Organization of UNO) च्या अहवालानुसार जगातील ३०० कोटी जनता रसायनांनी ग्रस्त आहे.

रासायनिक शेतीमुळे भाज्यातील सूक्ष्म घटकांवर परिणाम (% मिलीग्रॅंम)

अ.क्र .	भाजी	सूक्ष्म घटक	कॅलशियम		मॅग्नेशियम		लोह	
		साल	१९१४	१९९२	१९१४	१९९२	१९१४	१९९२
१	कोबी		२४८.०	४७.०	६६.०	१५.०	१.५	०.५९
२	लॅट्सूस		२६५.५	१९.०	११२.०	९.०	९४.०	१०.५
३	पालक		२२७.३	१९.०	११२.०	७९.०	६४.०	२.७

संदर्भ :- तामीळनाडू कृषि विद्यापीठ, कोईमतूर (तामिळनाडू)

सेंद्रिय व असेंद्रिय भातातील पौष्टीक घटकांची तुलनी

(Minerals & Anit - oxidants)

अ.क्र	घटक	असेंद्रिय भात	सेंद्रिय भात	वाढीचे प्रमाण
१.	लोह	०.०१४%	०.५१५%	३५७%
२.	मॅग्नेशियम	०.२६०%	०.९३८%	२५७%
३.	पोटॅशियम	०.३२४%	१.०५६%	२२५%
४.	कॅल्शियम	०.०२३%	०.०६७%	१९१%
५.	फॉस्फरस	०.९०४%	२.५४५%	१८१%

संदर्भ :- श्रीमती समरपिता रॉय - Ph.D प्रबंध ,पुणे विद्यापीठ, पुणे (२०११)

विविध सेंद्रिय व असेंद्रीय भाज्यातील पोषण मूल्ये

सेंद्रीय व रासायनिक भाजीपाल्यातील उपयुक्त घटकांची तुलना (% प्रति १०० ग्रॅम)

अ क्र	भाजीपाला / घटक	घेवडा		कोबी		टोमॅटो		पालक		लेट्यूस	
		सेंद्रीय	रासायनिक	सेंद्रीय	रासायनिक	सेंद्रीय	रासायनिक	सेंद्रीय	रासायनिक	सेंद्रीय	रासायनिक
१	कॅलशियम	४०.५	१५.५	६०.०	१७.५	२३.०	४.५	९५.०	४७.५	७१.०	१६.०
२	मॅग्नेशियम	६०.०	१४.८	४३.६	१५.६	५९.३	४.५	२०३.९	४५.९	४९.३	१३.१
३	पोटॅशियम	९९.७	२९.१	१४८.३	५३.७	१४८.३	५८.६	२५७	८४.०	१७६.५	५३.७
४	सोडीयम	८.६	०.०	२०.४	०.८	५.०	०.०	५९.५	०.८	१२.२	०.०
५	मॅगेनीज	६०.०	२.०	१३.०	२.०	६८.०	१.०	११७.०	१.०	१६९.०	१.०
६	लोह	२२७.०	१०.०	९४.०	२०.०	१९३८.०	१.०	५३.०	०.०	५१६.०	९.०
७	तांबे	६९.०	३.०	४८.०	०.४	५३.०	०.०	३२.०	१.५	६०.०	३.०

संदर्भ :– तामीळनाडू कृषि विद्यापीठ, कोईमतूर (तामीळनाडू)

सेंद्रीय अन्नाचे वैशिष्ट्य काय ?

- सेंद्रीय पिकांची लागवड करतांना कोणतेही रासायनिक खत, कीडनाशक, रोगनाशक, तणनाशक, संप्रेरके वाढरोधके इत्यादी विषारी घटकांचा वापर होत नाही.
- पिकाच्या जोमदार वाढीसाठी सेंद्रीय खते, जैविक कचरा, गांडूळ खत, वनस्पतीजन्य कीड व रोग नाशके व निसर्गातील परोपजिवी मित्र कीड व रोग जंतूचा वापर केला जातो. म्हणून सेंद्रिय अन्न रसायनमुक्त व सुरक्षीत असते.
- सेंद्रीय अन्न खाणे सर्वच दृष्टीने सुरक्षीत, पौष्टीक व स्वस्त (आजारपणाचा खर्च टळतो) आहे.

सन १९८० साली केरळमधील भयानक निष्कर्षाने जाग आली :

- केरळ राज्यातील कासरगोड जिल्हयात काजू पिकावर रोग आल्याने एंडोसल्फान कीडनाशकाची मोठ्या प्रमाणात हवाई फवारणी करण्यात आली.
- फवारणीमुळे ४00 लोक मृत्युमुखी पडले व हजारो लोक अपंग / अधू झाले.
- फवारणी केलेल्या शेकडो गावातील जमीन, पाणी, हवा व अन्न प्रदुषित झाली व औषधाच्या संसर्गामुळे आरोग्यावर दुष्परिणाम झाला.
- लहान मुलांचे हातपाय, चेहरा वेडावाकडा झाला, गर्भवती महिलांनी अपंग अर्भकाला जन्म दिला, लहान मुलांची शारिरीक व बौध्दिक वाढ खुंटली इत्यादी
- सखोल संशोधनावरुन शास्त्रज्ञांनी निष्कर्ष काढला व त्यामुळे कीडनाशक वापराचे गंभीर दुष्परिणाम जाणवले.
- खते व कीडनाशक रसायने खेडयात वापरतात व आपण तर शेकडो किलोमीटर लांब शहरात राहतो मग आपल्याला धोका नाही हे चुकीचे आहे. विविध मार्गाने व माध्यमातून ते शहरात व तुमच्या थाळीत पोचते.

रासायनिक शेतीमालाचा आरोग्यावर नेमका परिणाम कोणता ?

- अन्नधान्य, भाजीपाला, फळ लागवडी वेळी रासायनिक खते व विषारी औषधे फवारली असतील तर सेवनानंतर त्याचा परिणाम काही दिवसात अथवा काही महिन्यानंतर जाणवतो.
- रसायन वापराचे प्रमाण सौम्य असले तर सेवनानंतर त्याचा परिणाम (शरिरात वरचेवर साठत जाऊन) काही वर्षानंतर जाणवायला सुरुवात होते.
- वरील दोन्ही प्रकाराने (Actue & chronic effects) मानवी आरोग्यावर परिणाम जाणवतातच. कधी लवकर तर कधी उशिरा.
- डोकेदुखी, अंधुक दिसणे, किळस वाटणे, मळमळणे, उलटी होणे, हृदय स्पंदन वेगात बदल, स्नायु दुखी, श्वसन विकार, अर्धांगवायू, झटके (फीट्स) येणे, कोमात जाणे व यकृत व मुत्राशय विकार, मज्जासंस्थेचे विकार, लैंगिक क्षमता घटणे, कॅन्सर, गर्भाशयाचे आजार, अर्भकातील वैगुण्य, प्रसुतीस अडथळा, म्यूटेशन व प्रसंगी मृत्यूही संभवतो.

सेंद्रिय आहारात सूक्ष्म अन्नद्रव्यांची उपयुक्तता व प्रमाण

अ.क्र	नाव	उपयुक्तता	सेंद्रिय पिकातील तुलनेने जास्त उपलब्धता
१	क्रोमियम	याच्या अभावाने प्रौढामधील मधुमेह व रक्तवाहिन्यांची कठिणता यांत वाढ	७८ %
२	सेलेनियम	कॅन्सर व हृदयरोगापासून संरक्षण	३९० %
३	कॅल्शियम	मजबूत हाडांसाठी उपयुक्त	६३ %
४	बोरॉन	हाडांचा ठिसूळपणा रोखायला मदत (कॅल्शियमसह)	७० %
५	लिथियम	काही प्रकारच्या नैराश्यावर मात	१८८ %
६	मॅग्नेशियम	हृदयविकारातील मृत्युदरात घट	१३८ %
७	लोह	रक्तातील हिमोग्लोबीन वाढवते	२१ %
८	जीवनसत्व सी	ॲटिऑक्सीडंट, हृदयविकार व कॅन्सर रोखते	२७ %
९	जीवनसत्व डी व बी कॅरोटीन	ॲटिऑक्सीडंट, हृदयविकार व कॅन्सर रोखते	१० – ५० %
१०	फॉस्फरस	हाडे बळकट करते	१४ %

सेंद्रीय बाजारपेठेबाबत अडचणी

ग्राहकाच्या अपेक्षा

१. सर्व प्रकारचा सेंद्रीय माल पुरेशा प्रमाणात उपलब्ध हवा.

२. सेंद्रीय माल प्रमाणित हवा.

३. भाव जास्त नसावा.

४. मालाचे पॅकिंग आकर्षक हवे व तो जास्त दिवस टिकणारा असावा (शेल्फ लाईफ)

५. मालाची प्रत उत्कृष्ठ हवी व त्यात सातत्य हवे.

६. माल सहज उपलब्ध हवा.

७. माल पुरवठयात सातत्य हवे.

८. मालाचा पुरवठा नियमीत व वेळापत्रकाप्रमाणे हवा.

सेंद्रीय शेतक-यांच्या अपेक्षा

१. सेंद्रीय शेती प्रमाणिकरण पध्दती सोपी व परवडणारी असावी.

२. सेंद्रीय मालाला गि-हाईक जास्त हवेत.

३. ग्राहकांनी मालास १० ते २० % जादा भाव देण्याची तयारी ठेवावी.

४. सेंद्रीय शेतक-यांच्या अडचणी शासन व ग्राहकांनी समजून घ्याव्यात.

५. सेंद्रीय माल विक्रेत्यांनी शेतक-यांकडे व्यवहार बुध्दी नसल्याचा फायदा घेऊ नये.

६. सेंद्रीय मालाच्या मूल्यवृध्दी व प्रक्रिया उद्योगासाठी शासना तर्फे विशेष प्रोत्साहन पाहिजे.

७. सेंद्रीय पीक लागवडीची (पिकनिहाय) पध्दती प्रकाशीत करण्यात यावी.

सेंद्रीय शेतीबाबत परिस्थिती

१. शेतक-यांना सेंद्रीय प्रमाणिकरणाचे महत्व समजले नाही.

२. शेतक-यांकडे माल भरपूर आहे परंतु पुरेशी बाजारपेठ उपलब्ध नाही.

३. सेंद्रीय शेती व शेतकरी विखुरलेले आहेत. (क्लस्टर नाहीत)

४. सेंद्रीय शेतीमाल प्रक्रिया उद्योग स्वतंत्र (वेगळे) व पुरेसे नाहीत.

५. वेगळया बाजारपेठेसाठी शासनाकडून भरीव मदत व प्रोत्साहन नाही.

६. सेंद्रीय माल साठवणुकीसाठी वेगळी गोदामे उपलब्ध नाहीत.

७. अल्पभूधारक सेंद्रीय शेतक-यांकडे शेतमालाचे प्रमाण कमी असते.

८. ग्राहकांमध्ये सेंद्रीय अन्न सेवनाबाबत पुरेसे जनजागरण व प्रबोधन नाही.

९. सेंद्रीय शेतकरी व ग्राहक दोघांमध्ये योग्य समन्वय नाही.

१०. सेंद्रीय मालाची मागणी सरासरी २० % नी वाढत असल्याने आशादायक चित्र असल्याचे उज्जवल भविष्य आहे.

भारतात सेंद्रिय शेती क्षेत्र वाढत का नाही

- अल्पभूधारक व सीमान्त शेतकऱ्यांजवळ ३ वर्ष धीर धरण्यासाठी अपुरा पैसा
- सेंद्रिय शेतीचे खरे महत्व अजून समजलेच नाही.
- रासायनिक शेती तंत्रज्ञानाच्या तुलनेने संशोधन व विस्तार कार्य अत्यंत अपुरे विभागनिहाय व निरनिराळया सेंद्रिय पिकाच्या सेंद्रीय लागवडीचे तंत्रज्ञान विकसीत व उपलब्ध झाले नाही.
- शासनाकडून भरीव तांत्रिक मार्गदर्शन व आर्थिक मदत नाही.
- सेंद्रिय शेती प्रमाणिकरण महागडे असल्याने परवडत नाही (अपवाद पीजीएस पध्दती)
- शेतमाल उत्पादक शेतकऱ्यांची सेंद्रीय मालास खुपच भाव देण्याची मागणी

जगात अशक्य काहीच नाही

NOTHING IS IMPOSSIBLE IN THIS

WORLD

EVEN THE WORD IMPOSSIBLE SAYS

I AM POSSIBLE

सेंद्रिय शेती वाढीसाठी काय केले पाहिजे

- पारंपारिक शेती पध्दती व आधुनिक सेंद्रीय कृषि तंत्रज्ञानाची योग्य सांगड
- गट अथवा समूह शेती करणाऱ्यांना प्रोत्साहन व मार्गदर्शन
- एकात्मिक मूलद्रव्य व कीड व्यवस्थापनाच्या सेंद्रिय पध्दतीचे प्रशिक्षण व प्रबोधन
- सेंद्रिय चळवळीतील अशास्त्रीय व दिशाभूल करणाऱ्या प्रवर्तकांना थारा देवू नये
- सेंद्रिय शेतीमालाला योग्य मूल्य देणे
- अपेडा पुरस्कृत संस्था किंवा पीजीएस अंतर्गत सेंद्रिय शेती प्रमाणिकरणासाठी अधिकाधिक शेतकऱ्यांना प्रवृत्त करणे
- ग्राहकवर्ग वाढवण्यासाठी शेतमालाचे वेष्ठणीकरण (पॅकींग) व लेबलींग उच्च दर्जाचे व आकर्षक हवे
- सेंद्रिय शेती चळवळीत वाढीव भाव हाच फायदा असा चुकीचा संदेश देणे बंद करणे

सेंद्रीय व असेंद्रीय अन्नातील खनिजाचे प्रमाण

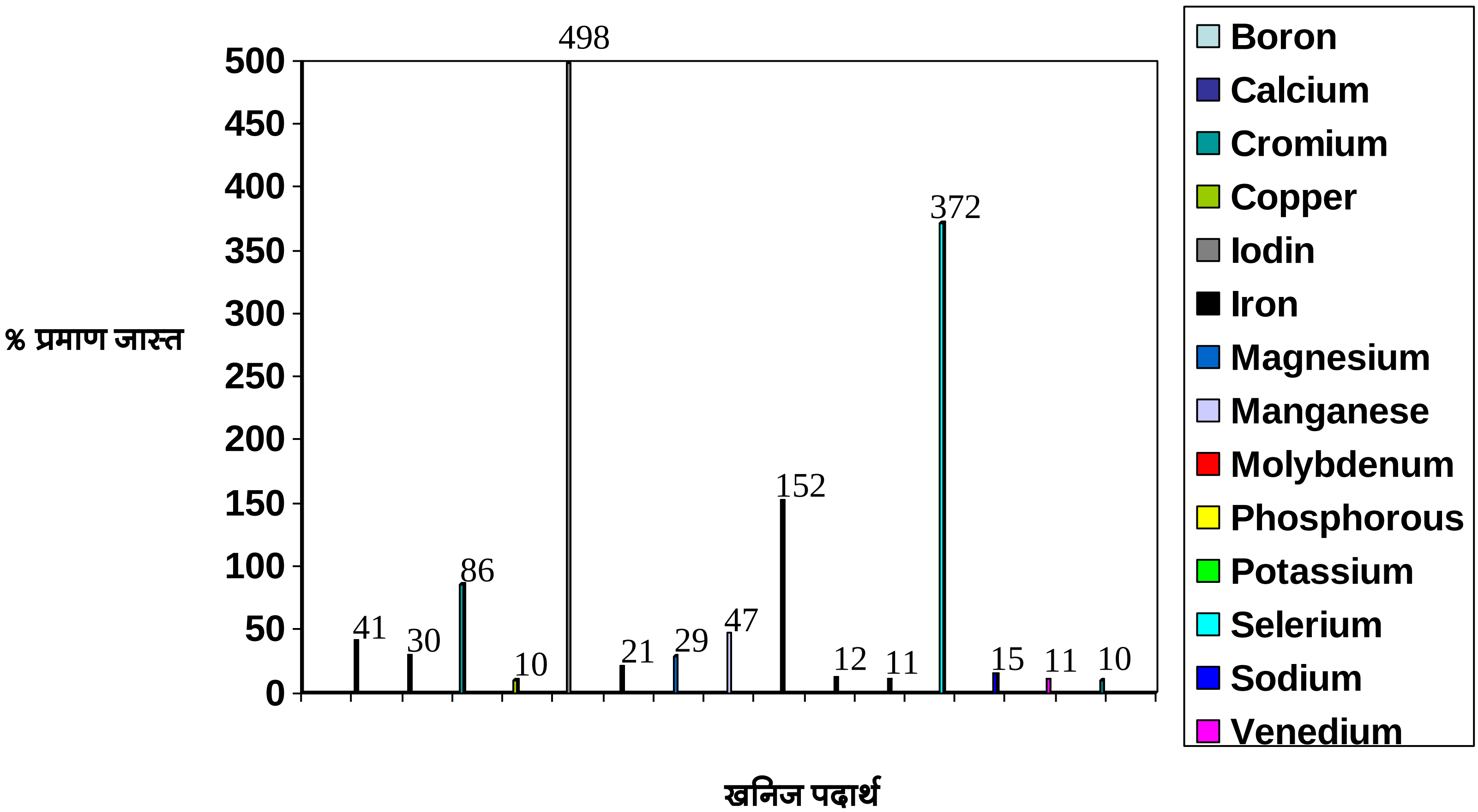

संदर्भ :- दी जर्नल ऑफ अल्टरनेटीव्ह अँड कॉम्प्लीमेंटरी मेडिसीन व्हॉल्यूम - ७, नंबर - २,

शिवाय - पाण्याचे प्रमाण कमी, व्हिटॅमीन - सी व ॲटीकॅन्सर घटकांचे प्रमाण जास्त व नायट्रेटचे कमी प्रमाण घातक रसायन शून्य (मागील ७५ वर्षातील संशोधनाचे निष्कर्ष)

Energy consumption per hectare in U.K.

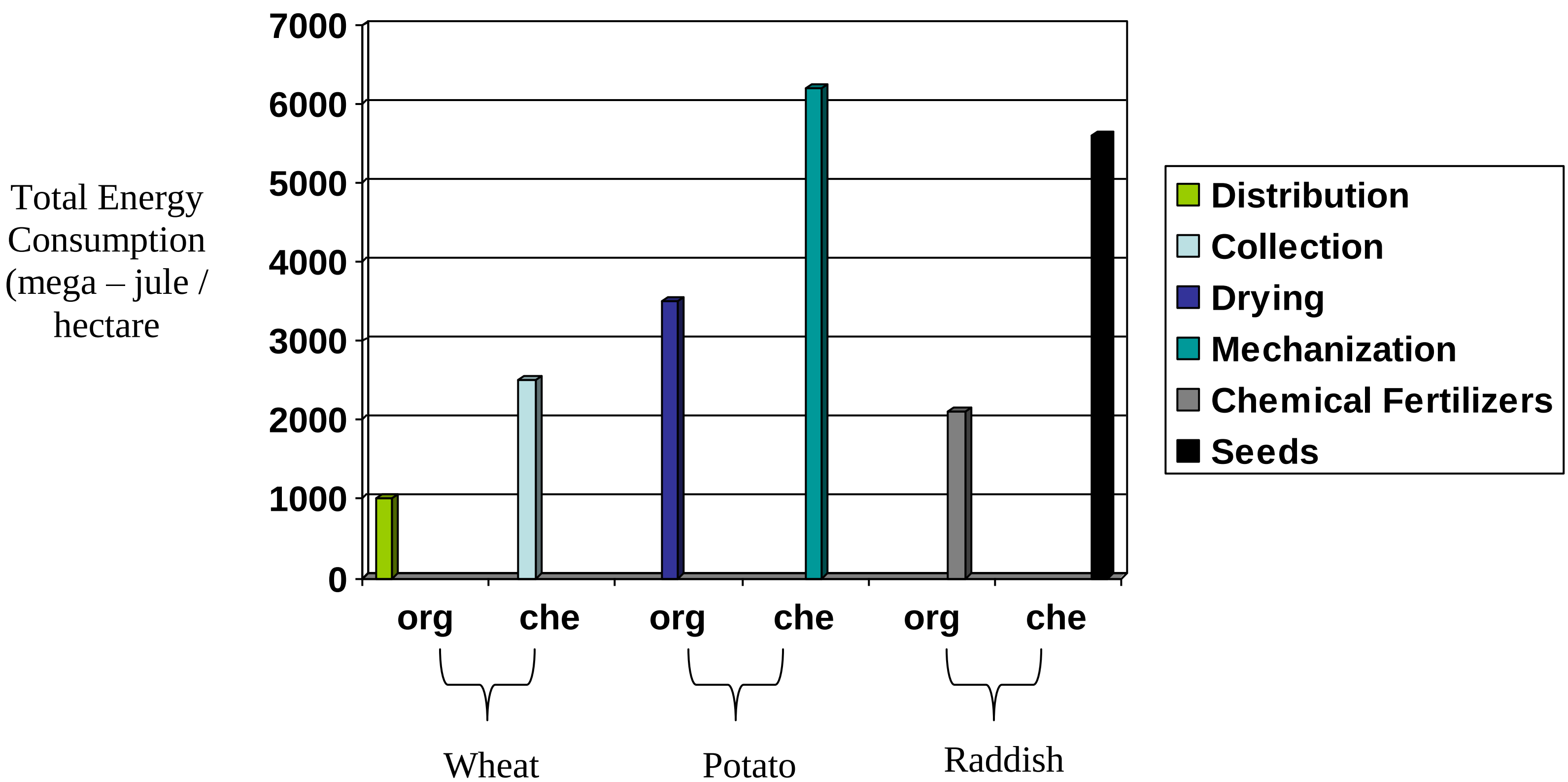

Ref :- Organic Farming Issue – 371

अतिरिक्त फायदे

- सेंद्रीय शेतीमुळे भूमी संवर्धन होते
- जल संवर्धन होते
- पर्यावरण सरंक्षण मिळते
- जैववैविध्य जपले जाते

सेंद्रिय व असेंद्रिय अन्नपदार्थातील फरक

अ. क्र.	घटक	सेंद्रिय अन्नपदार्थ	असेंद्रिय अन्नपदार्थ
१	टिकावूपणा (शेल्फ लाईफ)	संपूर्ण अभ्यास नाही	संपूर्ण अभ्यास नाही
२	पाण्याचे प्रमाण	कमी	जास्त
३	जीवनसत्व सी व खनिज प्रमाण	जास्त	कमी
४	कीटक नाशकांचे अंश	नाही	धोक्याच्या पातळीहून अधिक
५	फ्री नायट्रेट रॅडिकल्स	कमी	खूप जास्त (युरिया वापरामुळे किडीचे प्रमाणही जास्त)
६	तंतुमय पदार्थ (फायबर)	जास्त (पचनास आवश्यक)	कमी

संदर्भ :- नॅशनल सेंटर ऑफ ऑरगॅनिक फार्मिंग, गाझियाबाद (उत्तरप्रदेश)

सेंद्रीय शेतीमाल विक्रीसाठी योग्य स्थळे

१. मॉल्स व सुपर मार्केट चेन

२. हॉटेल, रेस्टॉरंट, कँटीन

३. खाजगी कंपनी / उद्योगांचे कँटीन

४. शिक्षण संस्था (शाळा, कॉलेज कँटीन)

५. खाजगी व शासकीय दवाखाने

६. देऊळ, आश्रम, गुरुव्दारा, इस्कॉन, चर्च इत्यादी धार्मिक स्थळे

७. हेल्थ क्लब (जीम)

८. सेंद्रिय मंडी, बाजार, सेमिनार, प्रदर्शने, कार्यशाळा इ.

सेंद्रीय ग्राहकाच्या माल खरेदीच्या निर्णयाची /पसंतीचा प्राधान्यक्रम

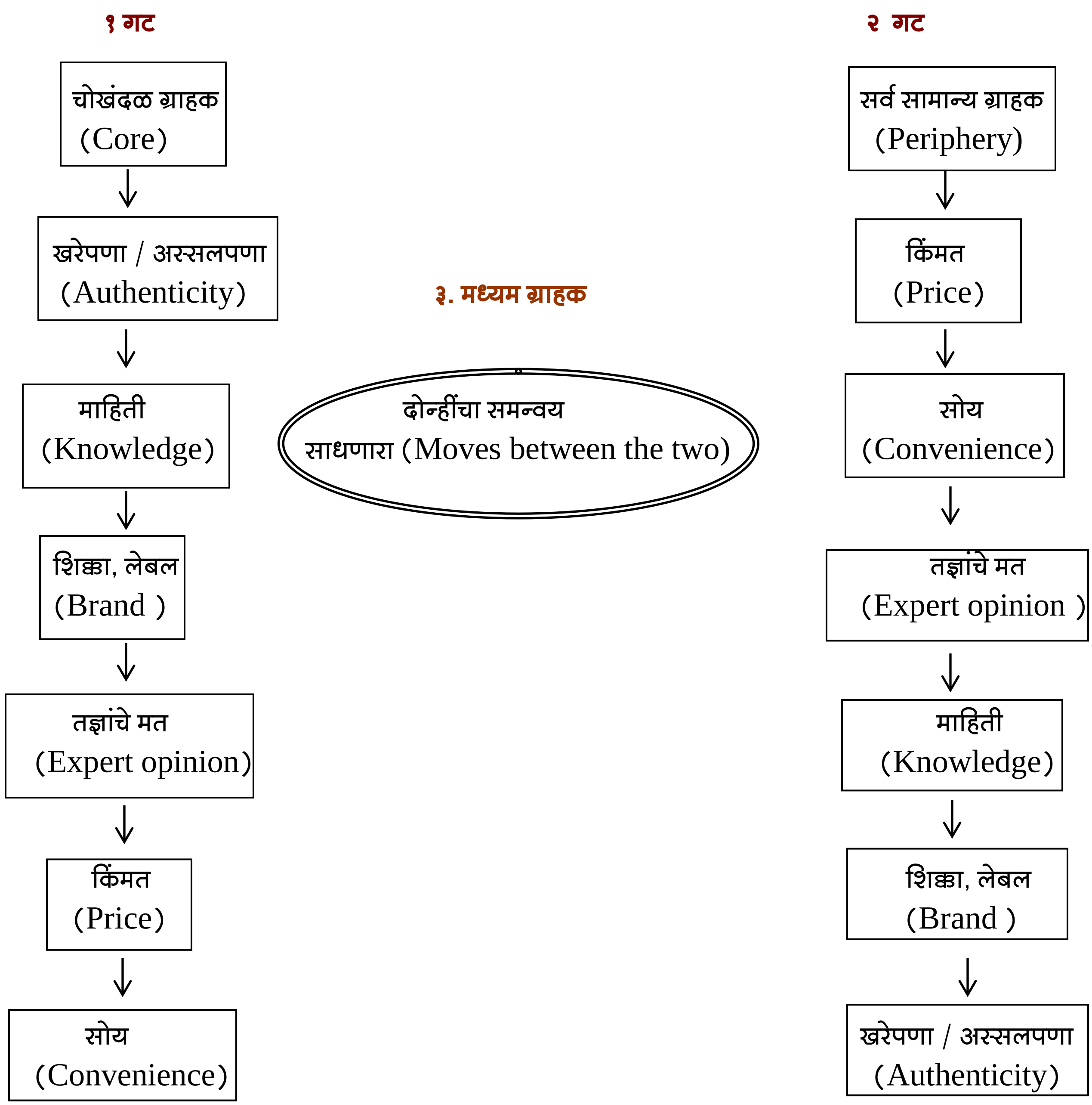

भारतीय ग्राहकांची सेंद्रिय मालासाठी (पसंती / मागणी)

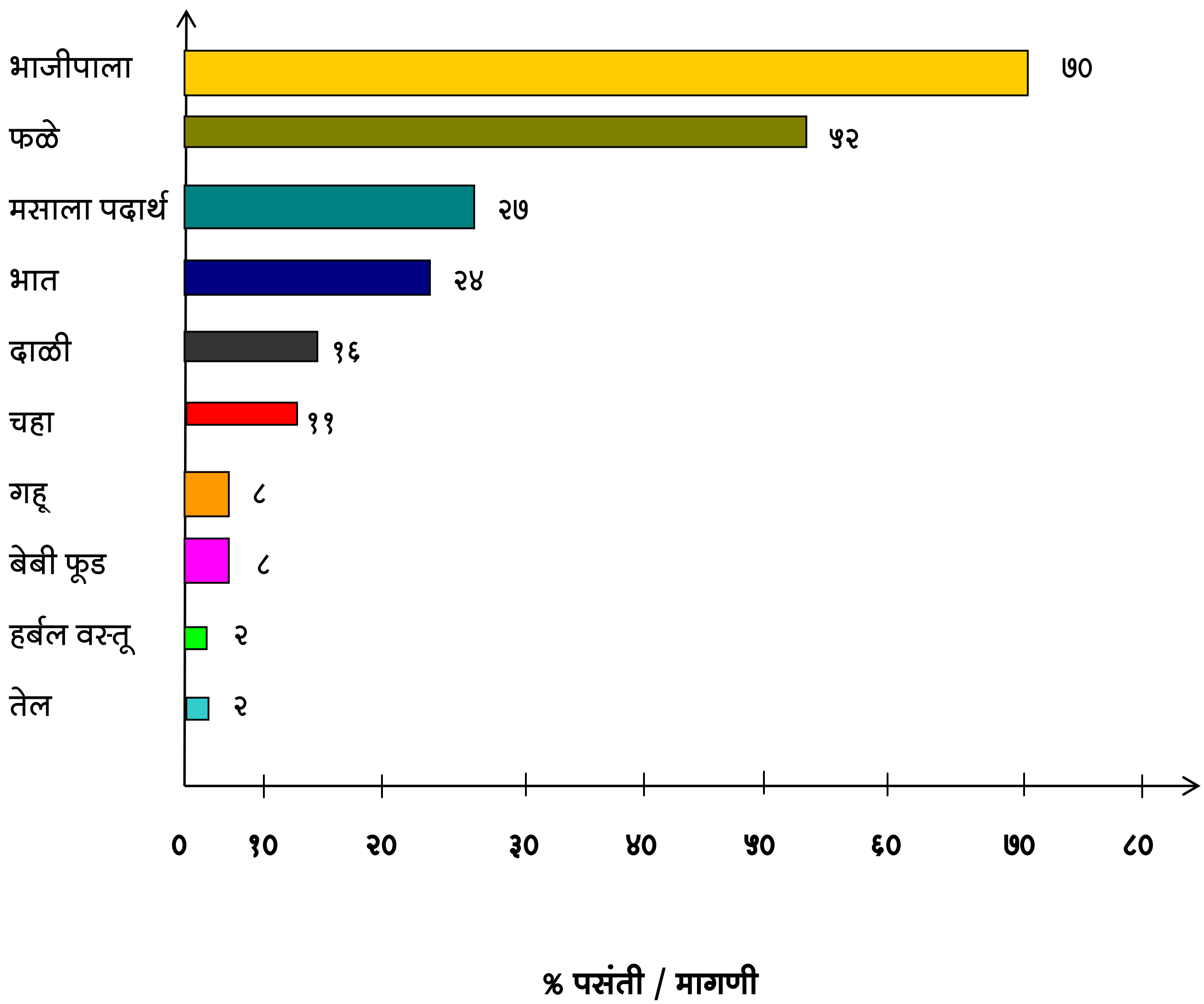

MARKET ALWAYS EXISTS BUT KNOWLEDGE DISCOVERS THEM

प्रगत देशात सेंद्रिय क्षेत्र व मालाची मागणी वाढण्याची कारणे

- शैक्षणिक स्तर उंचावलेला
- खरेदी क्षमता (Purchasing Power) जास्त
- रासायनिक खते व कीडनाशकाच्या विषारी अंशांच्या दुष्परिणामाची जाणीव
- निरोगी आरोग्याचे वाढते महत्व
- शासनाचे सकारात्मक धोरण व प्रोत्साहन
- सेंद्रिय शेतीकडे वळणाऱ्या शेतकऱ्यांना विशेष आर्थिक मदत व मार्गदर्शन

ग्राहकांना काय हवे ?

- ताजे दिसावे व अनुभवावे (Freshness)
- इतर मालाच्या तुलनेने आकार, रंग व प्रत अधिक सरस व आकर्षक (Size, colour)
- असेंद्रिय मालापेक्षा उत्कृष्ट चव (Taste)
- मालाचे आयुष्य अधिक काळ टिकावू व चांगले (Shelf life)
- मालाच्या प्रतीमध्ये सातत्य, पुरवठा विनाखंड, व सर्व प्रकारचा माल (Quantity, Supply, Range)
- इतर मालाएवढाच किंवा १० ते २० टक्के जादा भाव (Price)
- प्रमाणित माल (Certified)

सेंद्रीय शेती विषयी नेहमी विचारले जाणारे प्रश्न (FAQ)

प्रश्न १. सेंद्रीय अन्न व भाजीपाला तुलनेने चमकदार व आकर्षक का दिसत नाही ?

- ग्राहकांची पूर्वापार मानसिकताच अशी झाली आहे की अन्न, भाजीपाला व फळे आकर्षक व चमकदार दिसली तरच ती चांगली – हे चुकीचे आहे.

अ.क्र	असेंद्रीय (आकर्षक पण घातक)	सेंद्रीय (जीवनसत्वयुक्त, पौष्टीक व रसायनमुक्त)
१	**गूळ** –असेंद्रिय गूळ – रासायनिक खते व कीड नाशके फवारलेल्या ऊसापासून तयार केलेला. – आकर्षक रंगासाठी सोडीयम हायड्रोसल्फाईड, ऑक्झीलीक ॲसिड, फॉस्फोरीक ॲसिड, डिटर्जेट पावडर, बेंझीन वापरलेला (कॅन्सर आमंत्रक)	**सेंद्रिय गुळ** – – रासायनिक खते न वापरलेल्या उसाच्या रसापासून तयार केलेला – नैसर्गिक रंगाचा, – मधूर गोडी असणारा – भेंडी अर्क वापरलेला – पाणी न सुटणारा – अत्यंत आरोग्यदायी
२	**तांदूळ**– १. रासायनिक खते वापरलेला २. पॉलीश करून आवरणातील थियामीन व नियासीन ही पौष्टीक जीवनसत्वे निघून गेल्याने कमी पौष्टीक	**सेंद्रिय तांदूळ** – – सेंद्रीय पध्दतीने लागवड केलेला तांदूळ – पॉलीश प्रक्रिया न केल्यामुळे थियामीन व नियासीन जीवनसत्वयुक्त – हातसडीचा तांदूळ आकर्षक नसला तरी अधिक जीवनसत्वे व पौष्टीक तत्वे असणारा

३	**भाजीपाला** – व्हिट्रीऑल मध्ये बुडवलेला – आकर्षक रंग व आकार मोठा होण्यासाठी ब्ल्यू व्हिट्रीऑल, कल्टार, कॅलशियम कार्बाईड इ. रसायने वापरलेला – विविध रोगास आमंत्रक	– कोणतेही खत, औषध, वाढवर्धक न वापरलेला – सुरक्षित वनस्पतीजन्य औषधे व जैविक औषधे वापरुन लागवड केलेला – दीर्घ काळ ताजा राहणारा भाजीपाला – अधिक पौष्टीक घटक असणारा
४	**फळे** – सफरचंदाला मेण लावून आकर्षक केलेली – उदा. टरबूजाला आकर्षक रंग व आकारासाठी ॲसिटोसिन रसायनात बुडवले जाते व लाल रंगाच्या पाण्याचे इंजेक्शन दिले जाते. – फळे लवकर पक्व होऊन आकर्षक दिसण्यासाठी इथ्रेल, कॅलशियम कार्बाईड रसायनांचा वापर होतो.	सेंद्रीय फळे अधिक मधुर, पौष्टीक व जास्त दिवस ताजी राहतात.

१. चांगले दिसणे म्हणजे चांगले असणे नव्हे– आपण खातो ते आकर्षक नसले तरी विषमुक्त व पौष्टीक असावे.

२. असेंद्रीय भाजीपाला व फळे खाण्यापूर्वी स्वच्छ पाण्याने धुवा, फळाची साल काढा व भाजीपाला शिजवून खा. त्यामुळे पोटात रसायनाचे अंश कमी प्रमाणात जातील.

बाजारातील असेंद्रिय अन्नातील रसायनाचे आरोग्यावरील दुष्परिणाम

अ.क्र.	घटक	रसायन	आरोग्यावरील दुष्परिणाम
१	दूध	ऑक्सीटोसीन(दूधवाढीसाठी संप्रेरक) क्लोरपायरीफॉस	गर्भपात, कर्करोग उत्तेजक, मज्जातंतू विकार
२	चहा, कॉफी	कोलटार रंग	कर्करोग उत्तेजक
३	दाळी	कोलटार रंग	कर्करोग उत्तेजक
४	हळद	लेड क्रोमेट	रक्तक्षय, अर्धांगवायू, बुध्यांक कमी, मेंदू अपाय गर्भदोष व गर्भपात
५	मिठाई	मेटानील येलो (रोडॅमीन बी)	कर्करोग उत्तेजक
६	लोणची	कॉपर सॉल्ट	मूत्राशय विकार
७	सॉंफ	मेलाचीट ग्रीन रंग	कर्करोग उत्तेजक
८	वनस्पती तेल	रॅन्सीड ॲनिमल फॅट	मळमळणे, उलटी
९	भेंडी	कॉपर सल्फेट	रक्तक्षय (ॲनेमिया)
१०	वांगी	कार्बोफ्यूरॉन	अपुरी शरिरीक वाढ, कर्करोग उत्तेजक
११	फूलगोबी	फॉस्फामिडॉन, मिथाईल पॅराथिरॉन	अपुरी शारिरीक वाढ, कर्करोग उत्तेजक
१२	मीठ	रांगोळी	पचन संस्था आतड्यांना इजा / दुखापत
१३	बी.टी. कापूस (कपडे, तेल, पेंडी)	क्राय १ एसी जनुक, सीए एमव्ही –३५ (कॉलॉफ्लॉवर मोझेक व्हायरस प्रमोटर जीन)	मानव (कपडे) त्वचा रोग, ॲलर्जी (तेल) वंधत्व, पचनसंस्था विकार (वृध्द व बालकांवर जनावरे – गर्भधारण क्षमतेवर जलद दुष्परिणाम

१४	बी.टी. वांगे	अँटिबायोटिक रेझिस्टंट मार्कर जीन NPTLL & AAD	कर्करोग, गर्भपात, वाढ खुंटणे, गर्भदोष, ॲलर्जी, प्रतिकार क्षमता मंदावणे) (संदर्भ:- इंडियन मेडिकल, पार्लियामेंटरियन, फोरम, नवी दिल्ली)
१५	धने पावडर	घोड्याची लीद	परमेश्वर जागे (अभ्यास नाही)
१६	ज्वारी हुरडा	हिरवा रंग	परमेश्वर जागे (अभ्यास नाही)
१७	भाजीपाला	लेड,(पारा) ई- कॉलाय, सेल्मोनील	परमेश्वर जागे (अभ्यास नाही)
१८	वांगे	निकृष्ठ तेल चोपडणे	परमेश्वर जागे (अभ्यास नाही)
१९	सफरचंद	मेण चोपडणे	परमेश्वर जागे (अभ्यास नाही)
२०	गाजर, टरबूज	- लाल रंगाचे पाणी इंजेक्शन - ॲसिटोसिन द्रावणात बुडवणे (आकार वाढ व आकर्षक रंगासाठी)	परमेश्वर जाणे (अभ्यास नाही)
२१	आंबे, केळी	- कल्टार - फुलोरा येण्यासाठी संप्रेरक - इथ्रेल, कॅल्शियम कार्बाईड, कृत्रिमरित्या फळे पक्क करण्यासाठी	परमेश्वर जाणे (अभ्यास नाही)
२२	मासे	जिलेबी किंवा गुलाल चोपडणे (आकर्षक चकाकी व रंग येण्यासाठी)	परमेश्वर जाणे (अभ्यास नाही)
२३	मिरची पावडर	विटकर भुगा	परमेश्वर जाणे (अभ्यास नाही)
२४	पिस्ता बहुतांश फळे व	निकृष्ठ स्पंज तुकडे	परमेश्वर जाणे (अभ्यास नाही)

२५	भाजीपाला	कॅल्शियम कार्बाईड, इथ्रेल, लिवोसिन, सल्फेट ऑफ पोटॅश, पोटॅशियम डायअर्थो फॉस्फेट	परमेश्वर जाणे (अभ्यास नाही)
२६	शीतपेये (कोल्ड्रीक्स)	कार्बन डायऑक्साईड	वायुमुळे ढेकर येणे, गरगरणे, चक्कर येणे
		कॅफीन (पेय फेसाळते)	मेंढूला तरतरीत वाटते पण शरीर कॅफीनची वारंवार मागणी करणे, व्यसनी बनवते
		फॉस्फोरीक ॲसिड (चुरचुरीतपणा)	ढातावरचे आवरण, हाडे ठिसूळ करते, यकृत व आतडीवर प्रहार करुन निकामी करते.
		ॲसपारटेम (मधुरता)	मेंढू, मज्जातंतू रक्त यावर घातक परिणाम, कर्करोग, मधुमेह रोगांना निमंत्रण
		थायलियन (द्रावण थंड राखते)	पचन संस्था, मूत्रपिंड, मेंढू, हदय यावर मंदगतीने घातक परिणाम
२७	पिवळा गूळ	सोडीयम हायड्रोसल्फाईट, ऑक्झीलीक ॲसिड, फॉस्फोरीक ॲसिड, डिटर्जंट पावडर, बेंझिंन	कॅन्सरला निमंत्रक

संदर्भ :– १. ग्रीन वॉच, यु.के. व ग्रीन पीस (जी.एम. कॉन्टॅमिनेशन रजिस्टर)

२. सेंटर फॉर सेल्युलर व मॉलेक्यूलर बायोलॉजी, हैद्राबाद (आंधप्रदेश)

३. टाईम्स ऑफ इंडिया २४.०२.२००५

४. शेतीमाती – मराठवाडा कृषि विद्यापीठ

प्रश्न २. सेंद्रीय शेती / अन्न हे तात्पुरते खूळ / फॅड आहे , काही वर्षांनी भ्रमनिरास होईल

- कोणतेही फॅड व खूळ तात्पूरत्या कालावधीचे - जास्तीत जास्त २-३ वर्ष टिकते परंतु सेंद्रीय शेती / अन्न सेवनाचे महत्व गेल्या १०-१२ वर्षापासून सतत वाढतच आहे.
- जागतीक पातळीवर ग्राहकांकडून सेंद्रीय अन्नाची मागणी सरासरी २०-२५ % नी दरवर्षी वाढतच आहे.
- एका सर्वेक्षणानुसार युरोपियन देशांची सेंद्रीय अन्नाचे मागणी २०१५ साली एवढी असेल की भारतात सर्व शेतक-यांनी सेंद्रीय उत्पादन केले तरी पुरवठा अपुरा पडेल.

प्रश्न ३. सेंद्रीय शेतीमुळे उत्पादन कमी मिळते व वाढत्या लोकसंख्येच्या अन्नसुरक्षेचा प्रश्न उपस्थित होणार नाही काय ?

विज्ञानाधारीत सेंद्रीय पीक लागवड पध्दतीची माहिती तंत्रज्ञान शेतक-यांना समजले नसल्याने उत्पादन सुरुवातीला कमी मिळते. हे तंत्रज्ञान अवलंबले तर रासायनिक शेती एवढे किंबहुना अधिक उत्पन्न शेतकरी मिळवू शकतात.

- अन्नधान्य उत्पादन मुबलक आहे. अन्न सुरक्षेचा प्रश्न निर्माण होण्याचे प्रमुख कारण म्हणजे अन्न साठवण्यासाठी असणारी अपुरी गोदामे, अन्नाची कीड, उंदीर व मानवाकडून (उच्चभू) होणारी नासाडी, वितरण व्यवस्थेतील दोष व भ्रष्टाचार इत्यादी आहेत. यावर उपाययोजना केली तर अन्नसुरक्षेची शाश्वती वाढेल.
- रासायनिक शेती अशीच चालू राहिली तर उलट जमिनीची उत्पादकता वरचेवर कमी होऊन उत्पादन घटेल, मानवाचे आजार वाढतील, नवीन पिढी कमकुवत होईल. **अन्न सुरक्षेचा प्रश्न रासायनिक शेतीमुळे तयार होईल सेंद्रीयमुळे नव्हे.**
- " **आंतराष्ट्रीय सेंद्रीय शेती – अन्न सुरक्षा परिषद** " रोम (इटली) येथे ३ ते ५ मे, २००७ रोजी आयोजित केली होती. त्यात ८० देशातील नामांकित शास्त्रज्ञ, संशोधन संस्था व स्वयंसेवी संस्थेचे प्रतिनिधी, शेतकरी संघटना इत्यादींनी सहभाग नोंदवला होता.
- परिषदेअंती प्रसिध्द केलेल्या अहवालानुसार सेंद्रीय शेती सर्वांचे पोट भरण्यास सक्षम आहे परंतु त्यासाठी राज्यकर्त्यांची इच्छाशक्ती प्रबळ पाहिजे व कालबध्द धोरणे आखून त्याप्रमाणे अमलबजावणी करणे गरजेचे आहे (संदर्भ : www.fao.org)
- वर्ल्डवॉच इन्स्टीट्यूट चे शास्त्रज्ञ श्री. ब्रायन हालबिल यांनी प्रसिध्द केलेल्या " Can Organic Farming Feed Us all " या संशोधन अहवालानुसार (मे/जून २००६). सेंद्रीय शेतीमुळे अन्नसुरक्षेच्या प्रश्नासोबत भूकबळीचेही समूळ उच्चाटन होईल.

(संदर्भ : www.worldwatch.org/organic)

- " Organic farming will feed the world " डॉ. स्टीव्ह स्मिथ, डायरेक्टर, नोवार्टीस यांनी प्रसिध्द केलेला लेख (इकॉलॉजी ॲन्ड फार्मिंग – सप्टेंबर / डिसेंबर २०००)
- सेंद्रीय शेतीमुळे जमिनीची उत्पादकता वाढतच जाईल (कधीही घटणार नाही) व सातत्याने अधिकाधिक उत्पादन मिळत जाईल. तसे रासायनिक शेतीमुळे कदापी होणार नाही.
- रासायनिक शेती पेट्रोलीयम पदार्थाच्या उपलब्धतेवर विसंबून आहे. त्यामुळे भविष्यात रासायनिक पध्दती बंदच करावी लागेल. हे लक्षात घेऊन सेंद्रीय शेतीचे महत्व जाणले पाहिजे.
- प्रचलित रासायनिक शेतीत एक पीक पध्दती आहे. परंतु सेंद्रीय शेती पध्दतीत ५–६ सहजीवन योग्य असणारी पिके प्रमुख पिकांसोबत घेतलीच जातात त्यामुळे मुख्य पिकासोबतच (नगदी), इतर पिकापासून घरातील कौटुंबिक अन्नांची गरज भागते.

उदा. रासायनिक शेती –१ एकर कापूस क्षेत्रातून ६ क्किंटल कापसापासून @ रु. ३,000 प्रति क्किंटल प्रमाणे रु. १८,000 मिळतात.

सेंद्रीय शेती – १ एकर कापूस क्षेत्रात – सोयाबीन, तूर, मूग, मका मिश्र पिकामुळे मिळणारे उत्पन्न :

कापूस	– ४ क्किंटल @ रु. ३,000 प्रति १ क्किंटल रु.	– १२,000 /–
तूर	– ३ क्किंटल @ रु. २,000 प्रति १ क्किंटल रु.	– ६,000 /–
मूग	– १ क्किंटल @ रु. २,५00 प्रति क्किंटल रु.	– २,५00 /–
मका	– १ क्किंटल @ रु. १,२00 प्रति क्किंटल रु.	– १,२00 /–
	एकूण	**२१,७00 /– रुपये मिळतात**

सारांश :- सेंद्रीय शेती पध्दतीत नगदी फायदा मिळतोच शिवाय कौटुंबीक अन्नसुरक्षाही लाभते जागतीक अन्न सुरक्षेसाठी केवळ सेंद्रीय शेती हाच एकमेव व शाश्वत मार्ग आहे.

प्रश्न ४ : मला सेंद्रीय अन्न हवे पण मर्यादीतच मिळते त्यावर उपाय काय ?

- सेंद्रीय शेती ही शेतक-यांनी उभी केलेली चळवळ आहे.
- त्यास केंद्र, राज्य शासन व कृषि विद्यापीठांचा अपेक्षे एवढा प्रतिसाद नाही. तरीही गेल्या ५ -१० वर्षापासून शेतकरी नवनवीन शेतीमाल व प्रक्रिया युक्त अन्नपदार्थ बाजारात आणीत आहेत. यथावकाश सर्व प्रकारचे सेंद्रीय अन्न पदार्थ उपलब्ध होतील.
- मॉफसारख्या संस्थेकडे ग्राहकांनी एकत्रित मागणी नोंदवल्यास सेंद्रीय मालाचा पुरवठा करता येईल.

प्रश्न ५ :- सेंद्रिय अन्नपदार्थ इतरांपेक्षा महाग का ?

- प्रचलीत रासायनिक शेती साठी शासनाकडून भरपूर अनुदान (सबसिडी) मिळते उदा. सन. २०१०-११ च्या अर्थ संकल्पात शासनातर्फे रासायनिक खत उत्पादकांना १,२४००० कोटी रूपयाची सबसिडी देण्यात आली. या उलट सेंद्रिय खतासाठी शासनाने ३०० कोटी रूपये दिले आहेत. शासनाने सेंद्रिय शेतीसाठीही भार सोसला तर शेतकऱ्यांना सेंद्रिय शेतीमाल कमी भावात विकता येईल.

- राज्यात अंदाजे २.१३ लक्ष शेतकरीच हिमतीने व स्वबळावर सेंद्रिय शेती करीत आहेत. त्यांचे सुरूवातीला २,३ वर्षे उत्पन्न घटते, त्याची अंशत: भरपाई करण्यासाठी मालाचा विक्रीभाव तुलनेने १०-२० टक्के जादा ठेवणे गरजेचे आहे.

- असेंद्रिय शेतमालाच्या तुलनेने सेंद्रिय शेतमालाचे प्रमाण कमी असल्याने माल साठवणुक वाहतुकीचा खर्च अधिक येतो त्यामुळे किंमत जास्त ठेवावी लागते.

- ‘‘ महाग ते चांगले ’’ ही मानसिकता सर्वसाधारण ग्राहक वर्गात आहे. तेव्हा तुलनेने जास्त जीवनसत्वे, खनिज पदार्थ व पौष्टीक असणारा शेतीमाल महाग विकला तर त्यात वावगे काही नाही .

- परदेशात कर्ब वायुचे उत्सर्जन रोखले तर कार्बन क्रेडीट व्दारे मोबदला दिला जातो. सेंद्रिय शेतकरी रासायनिक खते व विषारी कीटकनाशकाचा वापर टाळून कितीतरी पटीत कार्बन उत्सर्जन घटवीत आहेत. त्यांना त्याचा मोबदला कुणीच देत नाहीत. अशा वेळी त्यांनी भाव जास्त मागितला तर वावगे नाही.

- सेंद्रिय अन्नसेवनामुळे आपल्या कुटुंबियांना एरवी होवू शकणारे आजार टाळले जातात व औषधोपचाराचा पैसाही वाचतो, सेंद्रीय मालाला थोडा जादा भाव देवून त्याची भरपाई करणे रास्त आहे.

- भविष्य काळात शासन व विद्यापीठांची भरीव मदत व मार्गदर्शन मिळाल्यास सेंद्रीय तंत्रज्ञानात आधुनिकता व सुलभता येवून पीक लागवड खर्च, प्रक्रिया खर्च कमी करता येईल. त्यावेळी सेंद्रिय शेतीमाल स्वस्त दरात देता येणे शेतक–यांना शक्य होईल.

प्रश्न ६ :– सेंद्रीय शेतीमाल ओळखावा कसा.

- शेतीमाल विकत घेताना पॅकींगवरील लोगो व लेबल तपासावे व तो माल प्रमाणित यंत्रणेकडून प्रमाणित केलेला असल्याची खात्री करावी.
- ऑरगॅनिक फार्मिंग असोसिएशन ऑफ इंडिया (OFAI) पुरस्कृत सहभागी व स्वयंशासित प्रमाणिकरण योजनेअंतर्गत (Participatory Guaranty Scheme- PGS) माल प्रमाणित असल्याची खात्री लेबल पाहून करावी.
- अपेडा पुरस्कृत प्रमाणिकरण पध्दती महाग व किचकट असल्याने अनेक प्रामाणिक शेतकरी प्रमाणपत्र घेवून लेबल वापरू शकत नाहीत. अशावेळी शेतीमाल विक्रेता संपूर्ण विश्वासार्ह असल्यास त्यावर भरोसा ठेवून अप्रमाणित शेतीमालही घेण्यास हरकत नाही.

प्रश्न ७ :– सेंद्रिय म्हणजे “रसायनमुक्त” शेतीमाल असे समजावे का?

- होय, कारण : प्रमाणिकरण यंत्रणेने निश्चित केलेल्या मार्गदर्शक तत्वानुसार पीक लागवड पध्दती अवलंबून उत्पादीत सेंद्रीय शेतीमाल उत्पादीत केलेला असतो.
- मार्गदर्शक तत्वानुसार पीक लागवड करताना रासायनिक खते, विषारी कीड रोग व तणनाशकांचा तसेच जनुकीय परावर्तीत बियाण्यांचा वापर करण्यास सेंद्रिय शेतीत बंदी आहे.
- निसर्ग व पर्यावरणास हानी पोहोचवणारी कोणतीही कृती केली जात नाही.
- कोणतेही विषारी रसायने वापरले नसल्याने उत्पादीत शेतीमाल रसायनमुक्त पौष्टीक व उत्कृष्ठ चवीचा /प्रतीचा असतो.

प्रश्न ८ :- आम्ही इतकी वर्षे रासायनिक शेतीतील अन्नधान्य खात आहोत, आम्हाला काहीच त्रास नाही , मग सेंद्रीय अन्न खाण्यास का सुरुवात करावी ?

- रासायनिक खते व कीड रोग नाशकातील द्रव्ये निश्चितपणे मानवाला खाण्यायोग्य नसून विषारी आहेत व ही द्रव्ये पीक लागवडीत वापरली जातात.
- प्रत्येकाची रोग प्रतिकार शक्ती (Immunity) भिन्न असल्याने कुणावर लवकर तर कुणाला दीर्घ कालावधीनंतर शारीरिक आजार उद्‌भवतात.
- काही घातक रसायनाचा परिणाम कालांतराने दुस-या पिढीवर झालेला आढळून आला आहे. (गर्भपात महिला)
- विषारी रसायनामुळे Actue व chronic symptoms दिसणे वेगवेगळ्या वयोमानावर व भिन्न प्रकृतीवर अवलंबून आहे
- त्यामुळे सर्व कुटूंब सदस्यांनी आजच सेंद्रीय अन्न सेवन करणे चालू करुन **उर्वरीत आयुष्य व आगामी पिढी** निकोप सुदृढ होण्याचा संकल्प करावा.

पुढील गोष्टी करा

१. सेंद्रिय अन्न घ्या.

२. खेड्यातील आठवडा बाजारातून सेंद्रिय धान्य, भाज्या, फळे पदार्थ खरेदी करा.

३. थेट सेंद्रिय शेतकऱ्यांकडून खरेदी करा.

४. स्वत:च्या घराभोवती, गच्चीमध्ये, कुंडीमध्ये सेंद्रिय भाज्या, फळे पिकवा.

५. नाचणी, वरी, राजगिरा, राळे, बाजरी, ज्वारी, अशा धान्यांचा व सेंद्रिय भाज्यांच्या अन्नातील सहभाग वाढवा.

पुढील गोष्टी करू नका

१. घरामध्ये किटकनाशके वापरू नका.

२. अनोळखी उत्पादकाकडून किंवा व्यापाऱ्याकडून अन्नपदार्थ घेऊ नका.

३. पॉलिश केलेली धान्ये व देखण्या, आकर्षक भाज्या, फळे घेऊ नका.

४. तयार अन्न पदार्थ घेऊ नका

सेंद्रिय धान्य, भाज्या फळे, यावर होणारा जास्तीचा खर्च हा दवाखान्यातील होणाऱ्या खर्चापेक्षा नक्कीच कमी असेल.

सेंद्रीय शेती माल विक्रेत्यांची यादी

१. श्रीनिवास कुलकर्णी व श्री. वचन शहा

ऑरगॅनिक अँन्ड नॅचरल्स, कमलजा अपार्टमेंटस,

१३०६ शिवाजीनगर, बँक ऑफ बडोदा लेन,

मॉर्डन हायस्कूल समोर, जंगली महाराज रोड,

पुणे –४११ ००५

फोन नं. ०२० – २५५३६८३५

मो. ९८२२०१८२२६, ९४२२००२३४७

Email:-

organicnaturals@rediffmail.com

२. संदिप ईश्वर घांगळे

घांगळे सेंद्रिय धान्य भांडार, राम मंदिरासमोर

गोल बाजार, जि. वर्धा

फोन नं. ०७१५२ / २५३०६२, मो. ९८२२२३७६८६

३. ओम प्रकाश मोर

इकोफार्मस (इंडिया) लि. धामणगाव रोड,

ता. जि. यवतमाळ – ४४५ ००१

फोन नं. ०७२३२ / २४२२२२, २४२३७२ ,२४५३६९ (फॅ)

४. अरूण आर देसाई

इकोफ्रेंडली ऑरगॅनिक फार्म प्रोड्युसर्स ग्रुप

मु.पो. तेरणी, ता. गडहिंग्लज, जि. कोल्हापूर

फोन नं. ०२३२७ / २३६१७०, २३६२७०

मो. ९९६०९६६८९५ , ९४२३९८७२०२

५. सौ. किरण मोर अँड अर्चना

कृती एक्स्पोर्टस, रूस्तम बिल्डींग, ३ रा मजला, २९

वीर नरीमन रोड, मुंबई– ४०० ०२३

फोन नं. ०२२ / २८८१२९३, २८८१२९४, २८४२७१२

6. S. A Ghorpade

Advisor, Confederation of Indian Textile Industries Cotton Research & Development Associate Elphinston Building, 2nd floor, 10 Nariman Road, Fort,

Mumbai - 400 002

Phone :- 022 / 22044314, 22846783(F)

Email: cits@vsnl.net

७. भ्रमर राजस्थानी

एन ८–८ गणपती निवास बांगुर नगर,

गोरेगाव (पश्चिम), मुंबई - ४०० ०६०

फोन नं. ०२२ / २८७४१६१३, २८७२५३७५

८. विनीता साळवी

१२, कौस्तुभ धाम, २३, संघाणी इस्टेट,

एल. डी. बी. रोड, घाटकोपर (पश्चिम),

मुंबई - ४०० ०८६, फोन नं. ०२२ / २५००२००४

Email:- salvi-vinita@hotmail.com

9. Shri. Dipak Sachade

Krishi Tirth Gram, Bajwada (Nal),

Post.Nemawar, Dist.Dewas

Mb - 9329570960

१०. प्राची जागुष्ठे

६०१ / ३५, व्हिएसएनएल कॉलनी समोर, ओशीवरा,

जोगेश्वरी (पश्चिम), मुंबई - ४०० १०२,

फोन नं. ०२२ / ०६३६०७४९

११. सौ. गिता देशमुख

सृष्टी पाटील कॉम्प्लेक्स, फ्लॅट नं. ७/८,

खडकी, औंध रोड, पुणे - ४११ ०३०

फोन नं. ०२०/ २५६९३६३१, मो. ९४२३१३७६१०

१२. श्री. मनोज

सी. व्ही. बी, एक्सपोर्टस, ऑफीस नं. ७ अहिया,

१६ वा रोड, राजेश खन्ना गार्डन समोर,

सान्ताक्रुज, मुंबई (पश्चिम)- ४०० ०५४

Email : cvbpurchase@gmail.com

13. Mr. Pradeep M. Pawar

Officer Field production

Sresta House Plot- 7 LIC Colony,

Sikh Village, Secundarabad - 500 009

Tel. (040) 27893028 ,27893729,

27893029(f)

१४. सौ. वैशाली दत्ता यादव

मु. पो. मा. वेल्हा, जि. पुणे

फोन नं. ०२१३०/ २२१४८८(नाचणी लाडू)

१५. कामधेनू पिकल्स व स्पायसेस प्रा लि.

कृषिभवन, १३७९, भवानी पेठ, पुणे – ४११ ०४२

फोन नं. ०२० / २६३५७९९१, २६३५७७९९२

१६. मशरूम पिकल्स

इकोवर्ल्ड, ५, माधव अपार्टमेंट, जुन्या जकात

नाक्याजवळ, बरोडा – ३९० ००८

१७. निसर्ग फूड्स

गोखले रोड, ठाणे (पश्चिम)

१८. व्ही. पी. फूड्स

मु. बहीरवाडी, पो. रूम भोडी, ता. अकोले,

जि. अहमदनगर – ४२२ ६०१

१९. डी. सी. ऑरगॅनिक्स

पाखर, सदगुरू निवास हाऊसिंग सोसायटी,

माणिकबाग, सिंहगड रोड, पुणे – ४११ ०५१

फोन नं. ०२० /४३५९२३२, ४३५३४११

२०. श्री. सुनिल चुनीलाल पाटील

ऑरगॅनिक शॉपी, महाराष्ट्र राज्य कृषक समाज,

डॉ. पंजाबराव देशमुख कृषक भवन, शॉप नं. १८,छत्रपती शिवाजी महाराज ग्राऊंड समोर जळगाव,

फोन नं. ०२५७ / २०१०३१८, २२२९९४६ (घ)

Email :- organicshopee@yahoo.co.in

21. Samile Chinch Gel,

Koluleshwar Agro Processors,

204, Ramand Park, Hadapsar,

Pune- 411 026

२२. श्री. वसंतराव शांताराम पोहेकर

अध्यक्ष, सेंद्रिय शेती संशोधन व विकास संस्था,

नरपर पंत , ता. नेर, जि. यवतमाळ

फोन नं. ०७२३८ / २६७२१६ (ऑ),२६६७११५

(घर), मो. ९४२३४३२३०८

Email :- orgareserch@sancharnet.in

23. Health Care Processors Pvt. Ltd.

S.V Complex, 1st floor, 55,

KR Road,Basvangudi,

Bangalore- 560 007

२४. अभिलाष गोरे

सात्विक फूड अँड ॲग्रोप्रोसेसिंग इंडस्ट्रीज,

राहुल गार्डन, मकमलाबाद, नाशिक – ४२२ ००३

फोन नं. ०२५३/ २५३१५३० , २३२०६०९(घर)

मो. ९४२२२४७९२९, ९८२२३४०५६४, ९८५०६४४१६८

Email:-abhi-gorhe@eptra.com

satvikahar@sancharnet.in

Web:-www.satvikahar.com

२५. अभिनव अन्नब्रम्ह “अदवैत ”

४१, ओक मार्ग, भागडे हॉस्पिटल जवळ,

जठारपेठ , अकोला, फोन नं. ०७२४ / २४२३०७,

मो. ९८२३३९७१००, ९८८१५०३०९६

२६. वसंत चि. लोहोकरे

७७०/ २, हनुमाननगर , पाचगाव रोड, कोल्हापूर २, मूलंप पूनम सोसायटी, युनिसिपलम अग्रवाल हॉस्पिटलजवळ, मूलूंड (प.) , मुंबई – ४०० ०८०,

मो. ९८५०९९००१८

२७. अमोल मुंदडा

पंचवटी ऑरगॅनिक, मुंबई , मो. ९८६९२८४७०८

28. Shri. Yogesh Shah
“ Magnet” Homecare Retail Marts (P) Ltd. New Era Mill Compound, Mogul Lane Matunga (W), Mumbai - 400 016
Tel : 56528100, Fax:- 56258101
Email:vendors@homecareretail.com

29. Yogesh Jadhav
703/A, Park side-2,
Raheja Estate, Kulupwadi, Boriwali (East,) Mumbai - 400 066,
Mb:- 9820048954
Email:- jadhavyogi.15@yahoo.com

30. Shri. Madhav Daitha
Anand Nagar, Khaitrabad,
Hydarabad- 500 004 (A.P)

३१. श्री. संतोष भास्कर निंबारकर

संत सावता महाराज सेंद्रिय फळे, भाजीपाला उत्पादक संघटन, नारायणगाव, ता. जुन्नर,

जि. पुणे – ०२१३२ / २४३२८२,

मो. ९८६०३८९०३२ / ९९२२४२०४७०

३२. कॅसर इराणी

जुना खंडाळा रोड , पुणे

३३. स्पेन्टा सावते

फोन नं. ०२११४ / २७१३००

३४. प्रिया साळवी

१२, कौस्तुभधाम, २३ संघानी इस्टेट , गावदेवी रोड, घाटकोपर (प) मुंबई – ४०००८६

फोन नं. ०२२/२५००२००४,

मो. ९३२४०२७४९७, ९८२११९६६७८

Email :- priya70@yahoo.co.in

३५. सकस आहार

डी.एस.के. टोयोटा जवळ, दिप बंगला चौक,

पुणे – ४११ ०१६, फोन नं. (०२०) २५६५६२८५

३६. एकनाथ ढमढेरे

लोणकर वस्ती, मुंढवा व्हाया, ब्लु. डायमंड,केशवनगर जवळ मो. ९८५०१५४७१८, ९७६४१६०६३०

३७. डी. एच. वेलणकर

A/ १२ शुक्रतारा, संत जनाबाई पेठ, हनुमान रोड,विर्ले पार्ले (इस्ट), मुबई – ४०० ००७,

फोन. नं. ०२२ / २६१०६०५१

३८. जयप्रकाश पाटील

समृध्दी नर्सरी ,

(सेंद्रीय धान्य, भाजीपाला, मध व गांडूळ खत),

श्रध्दा हाईटचे मागे, गोरक्षण रोड, २०२ आर

बी.सी.कॉम्प्लेक्स,५, विद्यानगर,

जि. अकोला –४४४ ००४

मो. ९८२३१०२३१० (ऑ),मो. ९४२२१६०१५८ (घ)

फ़ॅक्स (०७२४)२४५८०१९ (गीता झेरॉक्स एसटीडी)

३९. आशिष शेटे

केंद्र पुरस्कृत सेंद्रिय शेतीमाल विक्री केंद्र,

मु. पो. किहीम, अलिबाग, रायगड

फोन नं. ०२१४१ / ६८५१९१, ३२४०३७

मो. ९३७०६७६५७४, ९४२२१६१९६२

४०. श्री. अनिल / सौ. शितल ढमाळ

अलका ऑरगॅनिक फूडस सेंद्रिय शेतीमाल विक्री व सेवा केंद्र H-11 / 155 ओम चिंतामणी सोसायटी अष्टविनायक नगर, गजानन महाराज मठासमोर, पर्वती, पुणे – ९

फोन नं. ०२०– २४२२१२५६, मो. ९३७१००६४६९

४१. श्री. शिवाजीराव राजाराम वाबळे

व्दारा प्लॉट नं. २२७८ श्री. सदन इंदिरापथ

मु. पो. ता. कोपरगाव, जि. अहमदनगर

मोबा. ९८२२५९६५२१

42. PANORAMA Harvest Co-op Collective farming society Ltd.

MAZAL VADDU, ANJUNA BARDEL, Goa- 403509 ,

Phone- 0832/ 2274131, 2274305

43. Shri. Rupesh Bhosle - Mb. 9960831099

Bhaskar Reddy - Mb. 9939777159

24 Mantras, ‘Dnanraj’ R.No. 1,2,3, Near Sheetal Hotel or Green Park Hotel, Baner Road, Pune

४४. श्री. डालचंदभाई सुराणा

कृषक सुराणा मोटार्स, सुराणा सदन,

स्टेशन रोड, दुर्ग, छत्तीसगड – ४९१ ००१

फोन नं. ०७८८ / २३२२८४१, मोबा. ९३२९०२९०९९

४५. श्री. संजीव शर्मा

Street no. 3, Deshmukh colony, inside Patiyala gate, NABHA, Dist. Patiyala (Punjab) – 247 201, खेती विरासत, पतियाळा (पंजाब),

मो. ९८१५६१६१५५

Email :- khetivirasat@gmail.com

४६. श्री. संताजी वाटाणे

अध्यक्ष, वसुंधरा सेंद्रीय शेतकरी संघ,

मु.पो., ता. हदगाव. जि. नांदेड

मो.९४२१९७२२३१

४७. श्री. सुधीर चिवटे

सेंद्रीय शेती मॉल, बेळवडे ते तळवीड मध्ये फाट्यावर पुणे – बंगलोर हायवेवर, सातारा

४८. श्री. श्याम दत्तात्रय परांजपे

मु. पो. निलेगाव, ता. तुळजापूर,

जि. उस्मानाबाद – ४१३ ६०३

कै.द.गो. परांजपे स्मृती विश्वस्त निधी ,१२०६/ब–५, शिवाजी नगर, पुणे – ४११ ००४, फोन नं. (०२०) २५५३२३६२, मो. ९३२५४४७४०६

मुलगा :– श्री. मनोज परांजपे

मु. केसेगाव, पो. अगढूर, ता. तुळजापूर,

जि. उस्मानाबाद – ४१३ ६०३

४९. श्री. रमेश बाबुराव देशमुख

श्री. सदगुरु सेंद्रीय शेती माल विक्री केंद्र

खामगाव घाटपुरी नाका जवळ, ता. खामगाव,

जि. बुलढाणा, फोन नं. (०७२६३) २६७३३७,

मो. ९८८११९४३०३

५०. श्री. एकनाथ कराळे ॲन्ड शहा

समृध्दी कृषि परिवार प्रा. लि., २१, तळमजला सागर प्लाझा, पुणे – मुंबई रोड, नाशिक फाटा, पुणे – ४११ ०३७

दुकान :– ३०,७८ मजला, इंपीरियल रेसिडन्सी, कल्याणी नगर, पुणे दास शोरूम मागे

फोन नं. (०२०) २७१२२२७७, मो. ९८५०५०१२७७

Email :- eknathkarale@yahoo.co.in

organicfromfarm@gmail.com

५१. श्री. अजित / रवि केतकर

अभिनव कृषि मानव संसाधन विकास संगठन, ७५, ग्रेटर तिरुपती कॉलनी, इंदौर – ४५२ ००१

फोन नं. (०७३१) २४९३६१३, २७०४५५५ (फॅ),

मो. ९८२६३३०२७५

Email:- ahrdo@rediffmail.com

52. Shri. M. Dhaneshekhar

Ourway, V.V. Commercial complex,

1st floor, Shre. Sharada college road

Salem- 636016 (TamilNadu)

mob- 9443471166

५३. राजेंद्र कृष्णकांत सतला

४४ सटला हाऊस कामाठीपुरा ,

७ वी गल्ली, एस. पी. रोड, पहिला माळा ,

मुंबई – ४००००८, मोबा. ९९२०१२०२१६

Office :- 4-80/2/11, opp Paolomi Enclave, Street No. 8 Habsiguda, Hyderabad – 5000

Email :- satlark@uniphos.com

५४. श्री. अजित /रवि केळकर

अभिनव कृषि मानव संशोधन विकास संघठन, ७५,

ग्रेटर तिरूपती कॉलनी, इंदोर – ४५२००१

फोन नं. (०७३१) २४९३६१३, २७०४५५५ (फॅ)

मोबा. ९८२६३३०२७५

Email :- ahrdo@rediffmail.com

55. Smt. Sneha Nayak

101/107 , B- wing Sun-N-Shell-Co.op Housing Society, Sec-8,

Behind New. Charkop Telephone Exchange, Kandiwali (West),

Mumbai - 400 067

Ph:- 022 / 24591628, Mb- 9821737144

56. Mr. R. N. Ingale (Proprietor)

Shop no. 36, 1st floor. Grain Market Bld.no.2 APMC Kalmna, Nagpur. Maharashtra (India)

Email :- xenonmart@yahoo.co.in

Web : thexenon@international.com

Mb. 9970429234

Tel fax :- (07121) 2684599

57. Shri. Ketan Anand

D1 Rikhav Building, 3rd floor, RA kidwai Road, next to Uganda petrol pump, Mumbai – 400 031

58. Shri. Bhaskar Reddy

24, Lettered Mantra, Sresta Natural Bioproducts Road No. 12, Bajara hills, Hyderabad – 500 034 (A.P.)

Mb - 9860204782

59. Green Grocers
28/2 Koregaon Park, Pune – 411 001
Ph. No. 020 – 26119654

60. Ion Exchange Enviro Farms Ltd
Neeta Towers, Mumbai Pune Highway, Dapodi, Pune, Ph. 020 – 7146108
website :- www.inonenviro.com

61. Eternal Health & Organic Foods Pvt. Ltd., B/2, Rustom Baug S.S.Marg, Byculla, Mumbai
Tel no. 022 – 56200541, 23748557

62. Rozana Foods Pvt Ltd
3, Dalmia Building, T.H. Kataria Marg Matunga (W), Mumbai
Tel No. 022 – 24377470, 24210615

63. Dosti Organics
Arya Sopa Premises, 16, Hansaraj Lane, Byculla (E), Mumbai
Tel No. 022 – 20531426, 20531427

64. Amit Green Acre
5th Floor, Lotus House, New Marine Lines, Mumbai – 400 020
Tel 022 – 56315801, 56315823
web:- www.amitgroup.com

65. Nishtha Organic foods
23, Narmada Complex, Railway Station Road, Panvel, Mumbai
Tel No. 022 – 22018195,
Mb. 9322829805

Organic Vegetables Available From :-

66. Shri. Jaywant Patil
(for organic vegetable)
Mb. 9960688432
Email :- jay.avcoe@gmail.com

67. Shri. Tanmay Joshi
(for organic vegetable)
Mb. 8087502186
Email :- tanmay_sj@yahoo.com

68. Shri. Sanjay
Greenfields Integral Health Centre
Organic Foodstores, Book & Gift shop" Garden Centre, Army Navy Building, Rear Entrance, David Sasoon Library Marg Opposite city , civil court Post office Kalaghoda,
Mumbai – 400 001, Mb – 9892000857
Email:- trends87@gmail.com

69. K.Gowtham Chakravarty
12-2-826 A/23/2, LIC colony,
Mehdipatnam Hyderabad 500028
Email :- kgowtham@yahoo.com
Mob-966200784

70. Dr. M. Vijay Antony
Seahore Technologist,
Res. H.35, Anna Nagar (TNHB)
3rd shop Trichy-620026(TN)
0091-9442035591
Email:- funantony@yahoo.com
WWW.shtechnologist@gmail.com

71. Asha & Prashant Mulay
12, Wheaton place, Glen, Waitakare,
Auckland-0602, New Zealand
Tel :- 64-09-8182184, 8182186 (Fax)
Mb – 64-0211509701,
Mb – 98182184
Email :- mukunda.ihor.co.in

72. Global Research & Education Foundation
Nidarg Bhandar, Madhu Malati,
Market first floor, Sarda circle,
Nashik – 422 001
Ph. No. 0253/2503395
Chairman , Shri. Shivaji Wamanrao Gorade
Mb – 9423175348
Vice- Chairman ,
Shri. Sahebrao Malji Kshrirsagar
Mb – 9423175347

73.Vinita Mathur
Health food shop,South Mumbai
Pdder Road, South Mumbai
Ph.No. 022/23524122

74. Jayant Gupta
Sujata Gupta, Director, Shri. Laxmi,
Shri Laxmi Products Ltd.
Mob - 9582890118
Vice- President, International Marketing Shri. Laxshmi Cotsyn Ltd
C-40, Sector-57, NOIDA-201 301
Dist. Gautam Budhnagar (UP)
Tel:- 120-4722700
Tel fax:- 91-120-4722722
Mob – 9910445515, 9582890111,
Email:- jayantgupta@shrilakshimi.in
sujata@shrilaxmi.in

75. Swastik Analytical Lab
51/1, Issaji Shreet Vadgadi
Mumbai-400 003
Ph. No. 022/23438087, 23420608

७६. श्रीमती. वसुधाताई सरदार
सेंद्रिय शेतकरी बचत गट नवनिर्माण न्यास ,
मु.पो. पारगाव,(शालू मालू), ता. दौंड,
जि. पुणे –४१२२९१३, मो. ९०११०३४१९५०
Email :- sendriyasheti@gmail.com

७७. प्रो. सचिन नलावडे
Food Technologist(B.Tech. MBA)
भगवंत ॲग्रो फूडस १३९४ए लोणी काळभोर, पुणे
मो. ९४२२५०९३७७, ९४२२३४१०२०
भगवंत ॲग्रो फूडस , १३९४ लोणीकाळभोर पुणे

78. Shri. Uday Dhakan
Sattvic Organic & Natural Shop No. 7, Tilak road, near food shop, Ghatkopar (East), Mumbai – 400 077
Tel No. :- 020/21021088
Emal :- sattvicorganics.com

79. Ashwin Paranjpe
Gomukh Centre For Rural Sustainable c/o Gomukh Trust, Durga , 19/2, Ganjote Path opp. Kamla Nehru Park, Erandwana,
Pune – 411 004, Mb – 9922009750

८०. शिला शेलार
वाधवानी
स्वास्थ्य वर्ल्ड, शॉप नं. १३, कोकणे इस्टेट लेन, शिवार गार्डनसमोर, पिंपळे सौदागर, जगताप डेअरी चौक, पुणे– ४११ ०२७
फोन नं. ०२०/२७०६२६५ , मो. ९९२१००८०७८
Email :- info@swasthyaworld.com

81. Sanjay P. Pandhare
Director Health Harvest Bio Foods 10, Yashwant Nagar, Opp. Bank of Baroda, Range Hills Road, Shivajinagar- 411 107
Ph.No. 020/25560040
Mb – 8055577222 , 9422314045

82. Shri. Abhay Mutalikdesai
Organic Food Club,
Yamakanmardi – 591245
Dist.Belgaum. Karnataka State
Resi :- 203, Shukrawar Peth, Tilakwadi, Belgaum – 590006

Ph .No. 0831/2465027
Mb. No. 9448191027,9900775633
Email :- homa.farming@rediffmail.com

83. Eco Farms
Sagar tech Plaza Andheri Kurla Road Sakinaka , Ph.No. 022/28504434

84. Kavitha Mukhi
Conscious Food Mumbai
Ph. No. 022/66548604/05 , 2451344
Email :- info@consciousfood.com

85. Shri. Manoj Patil / Yogesh Mahajan Vanshri Foods
Savata Nisarg Farm. At. Gondur,
Tal. Dist. Dhule (M.S)
Office :- Shubham Awala House, Panchavati Plaza, Agra road, Deopur, Dhule ,
Mb :- 9423835454, 9326823008

86. Ritu
Vdhanya Organic Shop, Andheri, Mumbai
Mb.No. 9920418027

87. Venkat It Engeenier & Farmers
Email :- venkat66@gmail.com

88. ASAL
The Organic food & Natural Products Stores ,Tejal Society, Fatehnagar Bus Stop, Paldi, Ahmedabad- 380007
Ph.No. 91-79-2662,20,21/22
Email :- asalworld@yahoo.co.in

८९. ग्लोबल ग्रीन अॅग्रीकल्चरल सोसायटी फॉर मल्टीपरपज, डेव्हलपमेंट कोल्हापूर व हिंदूस्थान बायो प्रोडक्टस प्रा.लि. कोल्हापूर
२० ख /१६ ए / ३ क / पाटणकर कॉलनी, पर्ल हॉटेल, न्यु शाहूपुरी, कोल्हापूर – ४१ ६००१
फोन नं. ०२३१/२६६६७०० , मो. ९४२३०४१६००
Email :- hindustanhba@gmail.com

90. Praduymna Agrahari
Sr. Manager
Field Fresh Foods Pvt. Ltd (Bharti Enterprise, Office No. 77, opp. Ramwadi, Police Chowki, Kalyaninagar, Pune – 411 006
Ph.No. 020/26684973 , 26684988
Mb . No. 9970164759
Email:- pradyumna.agrahari@fieldfreshfoods.in

www :- fieldfreshfoods.in

91. ISSAC ALEXANDER
PRASHANTI APARTMENTS
602, NORTH, WEST AVENUE,
SANTACRUZ (WEST)
MUMBAI – 400 054
MB :- 9769995322
Email :- issac.alexander@gmail.com

92. KEYNOTE
M.J. Chairman
Keynote corporate Services Ltd.
4th floor Balmer Lawrie Bldg
5, J.N. Heredia Marg
Ballard Estate , Mumbai – 400 001
Ph.No. 22694324/25
Email :- charian@keynoteindia.net

93. Shree Samrudhi Farming Pvt.Ltd
Regd .off Sonar Galli
Aadwa bazar, Chalisgaon,
Dist. Chalisgaon
Email:- samrudhifarming@yahoo.com
Mb :- 9822340564 , 9850644168

94.Shri. Dyaneshwar Gul Udyaog
Sangvi (J), Tal. Nilanga, Dist. Latur
Mb – 9421372539, 985071145
Ph.No. 02384-244736

९५.श्री. गिरीश शहा
किसान शक्ती कृषि विज्ञान मंडळ, गुंजोटी ,
ता. उमरगा, जि. उस्मानाबाद
Email :- kskvmg@yahoo.co.in
kisan_shakti@yahoo.co.in

९६.श्री. वसंतराव पाटील
सेंद्रिय शेतीमाल व शेती निविष्ठा विक्री केंद्र
नवीन बस स्टँड जवळ, नांदुरा
मो. ९४२१४७२३४०

Eat Organic !